

Det ældste romerske Møntvæsen.

Et Referat.

Af

A. B. Drachmann.

Opfattelsen af det ældste romerske Møntvæsens Udvikling har længe været behersket af Mommsens klassiske Fremstilling i hans *Geschichte des römischen Münzwesens* (1860). I den nyeste Tid er der dog heri indtraadt en Forandring. Den er foregaaet gradvis; Begyndelsen gjordes allerede 1883, og siden er man gaaet videre, indtil der nu næsten intet er igen af det Mommsenske System. Af den nyere Forsknings Resultater er imidlertid kun meget lidt gaaet over i de almindelige Haandbøger; da jeg havde Brug derfor ved en Forelæsning over romersk Finansvæsen, var jeg derfor nødt til at gaa Speciallitteraturen igennem. Udbyttet var saa rigt, ikke blot i numismatisk Henseende, men ogsaa i Retning af politisk og økonomisk Historie, at jeg nedskrev en samlet Fremstilling af det hele Spørgsmaal og forelagde den for en Kreds af Filologer. Ved senere at drøfte visse Punkter, der var mig uklare, med en Nationaløkonom, opstod Tanken om Offentliggørelse i et nationaløkonomisk Tidsskrift; og saaledes fremkommer mit Referat paa dette Sted.

Da jeg ikke er Fagmand, hverken paa numismatisk eller paa økonomisk Omraade, har jeg i det væsentlige maattet holde mig til at referere andres Anskuelser. Paa enkelte Steder har jeg dog ment at burde understrege en Vanskelighed, der ikke syntes mig tilstrækkelig paaagtet, og at turde antyde en afvigende Forklaring. Naar jeg drister mig til at offentliggøre ogsaa disse Forsøg paa en Kritik, skyldes det væsentlig den Hjælp, jeg har faaet af andre — paa det numismatiske Omraade af Museumsinspektør, Dr. C. Jørgensen, paa det økonomiske af Hypotekbankdirektør Emil Meyer. Begge beder jeg ogsaa paa dette Sted modtage min Tak for deres redbonne Understøttelse — saa meget mere som det ifølge Forholdets Natur er mig umuligt i det enkelte at angive hvad der skyldes dem.

De litterære Vidnesbyrd om det ældste romerske Møntvæsen er ikke talrige. Hovedstedet er Plinius's Naturhist. 33, 42 ff.; det er et Referat af Varro. — De gamle var paa det rene med, at man i Rom oprindeligt havde benyttet Kvæg som Værdimaaler; at man dernæst var gaaet over til at benytte afvejet Kobber, og at dette endelig blev afløst af Mønt. Den første der slog Mønt skal have været Kong Servius Tullius; han slog udelukkende Kobbermønt. Videre berettes om to Love, begge omtrent fra Decemviraltiden (454 og 450), hvoraf den første fastsatte Maksimum af den Bøde, en Embedsmand kunde paalægge uden Appel, i Kvæg, den anden indførte en Omregning i As. Den ældste As vejede 1 Pund; dette Pund angives udtrykkelig til en Vægt af 288 Skrupel, 3: 327 gr. — Sølv begyndte Romerne først at mønte i Aaret 269 (efter Livius 268). Sølvmønten var Denaren,

hvorpaa gik 10 As. Kort efter, hedder det, nedsattes Assen, der tidligere havde vejte 1 Pund, til 2 Unzer; dette opfattes som en Statsbankerot, hvorved Staten kun betalte $\frac{1}{6}$ af sin Gæld. — I Aaret 217 reduceredes Assen til 1 Unze, og der regnedes 16 As paa 1 Denar; hvad der atter opfattes som en Statsbankerot. — Denaren vejede $\frac{1}{84}$ Pund (ca. 3,90 gr.). — Assen havde paa Forsiden et Janushoved, paa Bagsiden en Skibsstavn (Prora); Denaren Tospand og Firspand.

Sammenligner man hermed Bestanden af de fundne Mønter, faar man i de yderste Hovedtræk følgende Billede:

1. Kobber. I Massevis er bevarede svære Kobbermønter med en Skibsstavn paa Bagsiden og et Gudebillede — for Assens Vedkommende Janus — paa Forsiden. De større Mønter af denne Række er støbte, de mindre gerne prægede. Typerne er altid ens, Vægten derimod højst forskellig. De tungeste Eksemplarer vejer ganske vist et Pund og derover; men de er kun faa. Nøjere Undersøgelser har vist, at de tungeste As gennemsnitlig vejer $\frac{5}{6}$ Pund eller 10 Unzer (273 gr); Regelmæssigheden er saa stor, at dette ikke kan være tilfældigt*). — Ved Siden af denne Gruppe finder man inidlertid As af alle mulige Vægte mellem 1 Pund og 2 Unzer (idet vi ser bort fra de senere ganske lette As paa 1 og $\frac{1}{2}$ Unze). Mellem disse lettere As udsondrer der sig atter to Grupper, en paa

*) De antike Mønter, selv de bedst bevarede, viser — med Undtagelse af Guldmonterne, der altid er nøje justerede — gennemgaaende betydelige Afvigelser fra Normalvægten. Man udfinder denne ved at veje et stort Antal Eksemplarer og tage Middelvægten med et Tillæg for Slid, der varierer lidt efter Materialet (Kobber eller Sølv) og Nominalets Størrelse.

5 Unzer og en paa 2 Unzer, der er langt talrigere end de andre.

At dette Kobber er den romerske Hovedstads Mønt, er sikkert og aldrig betvivlet. Men ved Siden af det er der bevaret flere — ialt 6 — Rækker af Mønter med helt andre Typer. De fleste af dem svarer til de romerske tunge As, saaledes at Assen vejer 10 Unzer og Underafdelingerne tilsvarende; kun to af dem viser en højere Vægt, én 12 Unzer (327 gr), én endog mere (341 gr). Det er almindelig erkendt, at disse Mønter er fremstillede i Kampanien, men de findes blandede med de almindelige romerske.

2. Sølv. — Romerske Denarer, med Paaskriften Roma, er almindelige. De bærer alle paa Forsiden et Kvindehovede (Roma); de ældste har paa Bagsiden Dioskurerne tilhest, de yngre en Victoria i Tospand eller Firspand. Denarens Underafdelinger ($\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$) har de samme Billeder. — Alle tre Nominaler har Værdiangivelse (X, V og IIS, $\varnothing$: 10, 5 og $2\frac{1}{2}$ As). — De senere Ændringer i Præget interesserer os ikke. — Vægten er oprindelig 4,55 gr, $\varnothing$: 4 Skrupler ($\frac{1}{72}$ $\mathfrak{A}$), senere 3,90 gr ($\frac{1}{84}$ $\mathfrak{A}$, $\frac{6}{7}$ af den ældre Vægt).

Ved Siden af Denaren forekommer imidlertid andre gamle Sølvmonter af romersk Oprindelse. De falder efter Indskriften i to Hovedgrupper, en ældre med *Romano*, en yngre med *Roma*. Typerne varierer stærkt, indtil der tilsidst fastslaaes et skægløst Janushoved paa Forsiden og et Firspand paa Bagsiden. — Den ældre Gruppe bestaar af Didrachmer til en Vægt af 7,58 gr, den yngre af Didrachmer og Drachmer paa henholdsvis 6,82 og 3,41 gr, $\varnothing$: 6 og 3 Skrupel. — Disse Mønter er slaaet i Kampanien; de gamle Didrach-

mers Vægt viser ligefrem kampansk Sølvfod, medens de yngres er romersk.

Den Teori, som Mommsen paa Grundlag af dette Materiale havde opstillet, var i Hovedtrækkene følgende. Romerne begyndte at mønte paa Decemvirernes Tid (ca. 450 f. Chr.). De møntede i lang Tid kun Kobber. Assen, der egentlig skulde veje 1 $\bar{u}$ (327 gr), udmøntedes tidlig kun til 10 Unzer (273 gr). Efterhaanden reduceredes den i Vægt, uden at man kan paavise bestemte Etapper i denne Bevægelse. I 269 eller snarere 268, da man begyndte at mønte Sølv, fastsattes Assens Vægt til 4 Unzer (Trientalas); da der gik 10 saadanne As paa en Denar (der vejede 4 Skrupler eller $\frac{1}{6}$ Unze), var Værdiforholdet mellem Kobber og Sølv 1:240. Et lignende Forhold mente Mommsen at have fundet for Siciliens Vedkommende, og antog derfor en Paavirkning derfra. — Senere reduceredes Assen til 2 Unzer, og 217 til 1 Unze, samtidig med at der sattes 16 As paa Denaren. — De kampanske Sølvmonter opfattede Mommsen som Byen Capuas autonome Mønt, der vedblev at bestaa, men under Roms Overhøjhed, efterat Capua 338 var indlemmet i det romerske Borgersamfund. De kampanske Kobbermonter opfattede han som autonome Udmøntninger af Byer i Kampanien under Roms Overhøjhed.

Mommsens Bygning var solid, som alt hvad han gjorde; men den har ikke vist sig holdbar alligevel. Sit første Stød fik den i 1883 gennem en Afhandling af Samwer og Bahrfeldt. De paaviste: ¹⁾ at den romerske Møntning maa være begyndt langt senere end af Mommsen antaget. Gudebillederne paa Asserne viser en Stil, der er utænkkelig i Midten af 5. Aarh.;

det er rent græsk Figurstil fra 4. Aarh., snarere efter end før dets Midte. Og Skibsstavnens Form er forskellig fra det 5. Aarhundredes; den kendes først fra 2. Halvdel af 4. Aarh. De satte derfor den romerske Kobbermønts Begyndelse til ca. 350 (man gaar nu almindelig noget længere ned, til omkring 340). — ²) viste S. og B., at Mommsens Antagelse af Trientalassen manglede Støtte i Møntmaterialet. Man maatte meget mere, i nærmere Overensstemmelse med den litterære Overlevering, antage, at man i Rom samtidig med Indførelsen af Sølvmønten, altsaa 269 eller 268, har sat Assen til 2 Unzer. Man fik derved et Værdiforhold af Sølv til Kobber som 1 : 120, hvilket fuldtud stemmer med hvad vi ellers ved om den Ting i Oldtiden. Senere Undersøgelser har yderligere bekræftet S. og B.s Bestemmelse af dette Forhold.

En ny og betydningsfuld Opdagelse, der bekræftede Mommsens lagttagelser, men kulkastede hans Fortolkning af dem, blev gjort to Aar efter (1885) af Dörpfeld. Han viste, at man i Rom indtil 269 havde regnet efter et Pund, der var noget lettere end det kendte romerske Pund, nemlig $\frac{5}{6}$ deraf (273 gr mod 327). Mommsen havde altsaa Ret i, at de ældste romerske As var udmøntede til en Normalvægt af 10 Unzer; men han havde Uret i heri at se en Reduktion i Vægt: de gamle As stod netop paa en Normalvægt af fuldvægtigt Pund, idet det lettere Pund — det »oskiske« — netop er = 10 Unzer af det tungere — det romerske. — Dörpfeld bekræftede endvidere en tidligere lagttagelse af Franskmanden d'Ailly, at der nemlig dog lod sig paavise en Etappe i Assens Reduktion fra 1 (oskisk)

𐌹 til 2 (romerske) Unzer, nemlig ved en Normalvægt af $\frac{1}{2}$ (oskisk) 𐌹 (= 5 Unzer romersk).

Herved blev man saa staaende i omtrent 20 Aar; først i de sidste Aar, siden 1906, er der atter kommet Fart i Studiet af det ældre romerske Møntvæsen. Dette skyldes væsentlig en af Nutidens største Samlere, Juristen C. J. Haeberlin. Som Forarbejder for et Corpus nummorum aeris gravis, hvoraf 1ste Bind er udkommet*), har han udsendt en Række Afhandlinger. Hans Resultater har i Hovedsagen fundet Tilslutning hos den ansete Numismatiker Kurt Regling, men delvis skarp Kritik hos en anden kyndig Forsker, Willers. Jeg skal i det følgende referere Hovedtrækkene af Haeberlins System, under Hensyntagen til Regling og Willers.

Haeberlin sætter den romerske Møntnings Begyndelse til ca. 335. Paa denne Tid havde Syditaliens Kyster, navnlig Vestkysten, lige op til Kampanien, allerede længe haft et fuldt uddannet Møntvæsen paa græsk Grundlag. Ogsaa paa enkelte Steder i Etrurien havde man tidlig slaaet Mønt. Resten af Italien var derimod uden egen Mønt; i Mellemitalien benyttedes Kobber som Værdimaaler efter Vægt. For Roms Vedkommende ændredes dette Forhold først efter Latiums Undertvingelse og Erobringen af det nordlige Kampanien, inklusive Capua, der omtrent samtidig med Latinerkrigens Afslutning (338) kom under romersk Overhøjhed.

Haeberlin hævder med Bestemthed, at naar de kampanske Mønter bærer Paaskrifter som *Romano*

*) Det findes endnu ikke her i Byen, saa jeg har ikke kunnet benytte det.

eller *Roma*, saa er det romerske Mønter, ikke kampanske; baade Regling og Willers har givet ham Ret heri, og det synes heller ikke muligt at opfatte Sagen anderledes. Romerne har altsaa efter Haeberlin samtidig begyndt at mønte paa to Steder: i Hovedstaden, hvor der kun møntedes Kobber, og i Capua, hvor der møntedes Sølv og Kobber. Jeg maa hertil bemærke, at jeg savner et Bevis for Samtidigheden af de to Møntsteders Oprettelse. Det synes i alt Fald muligt, at man er begyndt at mønte i Rom noget før, og ved Indlemmelsen af Capua har overtaget Mønten dér.

Den første Periode i det romerske Møntvæsen sætter Haeberlin fra 335—312. I Hovedstaden møntedes kun Kobber: As paa 1 $\bar{\omega}$ (oskisk), med de kendte Typer. Proraen sætter Haeberlin i Forbindelse med Erobringen af Antium; der kan iøvrigt ogsaa nævnes andre Tegn paa maritim Ærgerrighed i Rom fra Slutningen af 4. Aarh. (Togtet til Korsika, Kolonisationen af Pontia). — I Capua sloges Didrachmer efter kampansk Fod (7,58), med tilhørende Kobber (10 Litrer paa Didrachmen), men uden korrekt Vægtforhold til Sølv. Man havde altsaa ren Sølvfod; Kobberet var kun »Kreditmønt«, d. v. s. det var gyldigt Betalingsmiddel, uden at have den Værdi det lød paa. (I Følge nyere Teori har man ikke i Oldtiden kendt Begrebet »Skillemønt« i streng Forstand, α : undervægtig Mønt med begrænset Betalingsevne; om saadan Begrænsning savnes enhver Efterretning.) Den eneste Forskel fra den tidligere Tilstand — thi Capua havde slaaet Mønt før Romerherredømmet — var den at Romerne satte *Romano* paa alle Mønter. Der var ikke noget bekvemt Forhold mellem den kampanske Møntfod og

den romerske; en Didrachme var $3\frac{1}{3}$ As. Kun Litraen stemmede præcis, den var = en romersk *triens* ($3\frac{1}{3} : 10 = \frac{1}{3}$). Men den undervægtige kampanske Litra toges neppe af den romerske Bonde som god for en fuldvægtig romersk *triens*. — Haeberlin ser i hele dette System en vidtgaaende Hensyntagen til de nye Under-saatter; den skal endog finde Udtryk i Brugen af Genetiven *Romano* (efter græsk Maner) for det romerske *Roma*. Dette synes mig tvivlsomt; man kan mindst lige saa godt tænke paa *vis inertiae*. Det hele var jo Romerne vildfremmed, saa det var rimeligt, at de blandede sig saa lidt som muligt deri.

Den anden Periode sætter Haeberlin fra 312 til 286. I Aaret 312 reformerede Romerne det kampanske Møntvæsen, uden at gøre nogensomhelst Forandring i Hovedstadens. De erstattede den gamle kampanske Didrachme paa 7,58 gr med en lettere paa 6,82 gr, og ombyttede omtrent samtidig Paaskriften *Romano* med *Roma* (kun den første Emission har endnu *Romano*). Der udmøntedes nu ogsaa Drachmer (3,41 gr), og lidt Guld, efter samme Fod, i Værdiforhold 1 : 15. Endvidere overtog Mønten i Capua nu Udmøntningen af en Række Serier tungt Kobber (støbte og prægede) efter romersk Fod (oskisk Pund, med Undtagelse af de to sidste). Disse Serier har Haeberlin, med Tilslutning af Willers i alt Fald i Princippet, indordnet under de forskellige Emissioner af Sølv mønt fra denne Periode.

Reformen af 312 frembyder en Række interessante Træk. Den er aabenbart dikteret af Hensynet til at bringe det kampanske Møntsystem i et intimt Forhold til Hovedstadens. Den nye Didrachme er $\frac{1}{10}$ mindre end den gamle ($7,58 \div 0,758 = 6,82$); altsaa er 1 Di-

drachme = 3 As (tidligere = $3\frac{1}{3}$ eller $10\frac{1}{3}$ As). Man havde saaledes en nem og simpel Reduktion mellem det kampanske Sølv og det romerske Kobber. Derimod stod den nye Didrachme ikke i noget simpelt Forhold til den ældre kampanske Møntfod. Den er heller ikke afledet af den; den har en helt anden Oprindelse. Man er almindelig enig om, at der til Grund for den nye Didrachme ligger en ny Enhed, det saakaldte *scripulum* (Skrupel). Det er en Sølv-Enhed; der gik 288 Skrupler paa et romersk Pund (327 gr), 240 paa et oskisk (273 gr); altsaa er én Skr. = 1,137 gr. Didrachmen var altsaa et 6-Skrupelstykke, Drachmen 3 Skr. Haeberlin har søgt at gøre sandsynligt, at Romerne har faaet denne Sølv-Enhed fra Sydeturien. I det vestlige og sydlige Etrurien har man i forholdsvis tidlig (i det vestlige i meget tidlig) Tid møntet Guld og Sølv og herved benyttet Skruplen som Enhed (maaske Dobbeltskruplen). Efter Værdiforholdet Sølv til Kobber som 1:120 er 2 Skrupler Sølv netop = 1 oskisk Pund ($2 \times 1,137 \times 120 = 273$). Da der var levende Handelssamkvem mellem Kobberlandet Rom og Sølvlandet Etrurien, er det vel en Selvfølge, at Romerne har kendt og benyttet denne bekvemme Ligning mellem de to Metaller; romersk og kampansk Kobber forekommer i Massevis i Sydeturien. Romerne har altsaa ganske simpelt paaoktroyeret den kampanske Mønt en Enhed, de selv var fortrolige med, for at bringe Overensstemmelse mellem Hovedstadens og Kampaniens Møntfod. Den Haardhændethed, de her udviser, tyder paa, at Romerne føler sig faste i Sadlen; Haeberlin tænker paa Aaret 312, da Samniterfaren var væsentlig overstaaet, Willers paa 314, da der

havde været et mislykket Oprørsforsøg i Capua. I Virkeligheden er Aarene 314—311 de afgørende i Samniterkrigen, især 311; nærmere kan man næppe komme det.

Der knytter sig til Reformen af 312 endnu et Par Problemer. Baade Haeberlin og Willers mener, at Romerne dengang har indført det romerske Pund ved Mønten i Capua (Willers mener endog, at det romerske Pund i Rom er det oprindelige og kun for en Tid har været afløst af det oskiske; det synes mig aldeles utroligt). Regling har protesteret, og vistnok med Rette. Det er ganske vist, at Skruplen, der dengang indførtes i Capua, i senere Tid altid omtales som $\frac{1}{288}$ af det romerske Pund. Men dette kan intet bevise for denne fjerne Tid; og Skruplen havde ogsaa det nydeligste Forhold til det oskiske Pund, nemlig som $\frac{1}{240}$; jvfr. at 2 Skr. Sølvs = 2 Skr. Kobber $\times$ 120. Hvad vi véd, er, at Romerne i 312 indførte Skrupel-vægt i Capua, samtidig med at de lod Mønten dér udmønte Kobber efter oskisk Pund; det tyder afgjort ikke paa nogen Forandring af Pundet. — Hvorfor Romerne paa denne Tid overdrog Mønten i Capua at støbe Kobber, tilmed uden Paaskrift, er hidtil uopklaret. Willers henviser til, at Hovedstadens Mønt var daarlig og arbejdede stødvis; Haeberlin mener, at det var for at kæle for Latinerne, Regling, for at give Mønten i Capua noget at bestille. Her mangler aabenbart en slaaende Forklaring.

Den tredie Periode gaar fra 286—269. Den indledes med en dybt indgribende Ændring i Hovedstadens Møntsystem: Assen nedsættes til halv Vægt (Semilibralas) og tideles. Samtidig romaniseres de

kampanske Mønters Type: de faar alle paa Forsiden det skægløse Janushoved, paa Bagsiden Victoria med Firspand (Kvadrigater, hele og halve). Til disse Sølv-mønter hører efter H. dels en Serie smaa Kobber-mønter med *Roma*, dels to Rækker *aes grave*, af hvilke dog den ene skal være fremstillet i Rom. De smaa Kobbermønter galdt fra $\frac{4}{10}$ til $\frac{1}{20}$ Skrupel Sølv, og svarede hertil i Vægt; de var følgelig nøjagtig = de nye Tiendedele af Semilibralassen (der er = en Skrupel Sølv); denne udmøntedes dog tildels i andre Nominaler. — De to tunge Rækker er meget mærkelige; den kampanske staar paa et Pund paa 341 gr, der ellers ikke forekommer i disse Egne; den romerske paa romersk Pund (327 gr), som det overrasker at møde her, før 269. — Iøvrigt formindskes i denne Periode Semilibralassen gradvis i Vægt, indtil den ender med at udmøntes til ca. 2 Unzer.

Assens Reduktion til det halve var jo allerede antaget af d'Ailly, og af Dörpfeld sat til ca. 286; den er nu almindelig anerkendt. Haeberlins Paastand om Assens Tideling er efter nogen Modstræben anerkendt af Regling. Derimod savnes et Bevis for Samtidig-heden af Assens Reduktion til det halve og Uniforme-ringen af det kampanske Sølv; den betvivles da ogsaa af Regling, og Haeberlin har maattet give ham Ret. Ligeledes er det paafaldende, at der til det kampanske Sølv skal høre dels en Kobberserie af smaa Mønter, men i rigtigt Værdiforhold til Sølv, dels to Rækker *aes grave* paa helt ny Fod (Pund paa 327 og 341 gr) — og det samtidig med, at man i Rom reducerede Assen til $\frac{1}{2}$ Pund à 273 gr! Her er nye Undersøgelser aabenbart paakrævede.

Med Hensyn til den store Reform af 269 giver de nyeste Undersøgelser ikke meget, der gaar ud over Samwer-Bahrfeldt; Mommsens Trientalas var jo allerede gendrevet af dem, og Sextantarassen sat i Stedet. Hovedtrækkene i Reformen bliver herefter følgende: Sølvmøntningen gaar over til Hovedstaden; dog vedblev Capua endnu i ca. 50 Aar at slaa Kvadrigater (Dobbeldrachmer) à 6 Skrupel, medens Mønten i Rom overtog Drachmen à 3 Skr., den saakaldte Viktoriat — alt til udenlandsk Brug. Den nye Hovedmønt til indenslandsk Brug blev Denaren (4 Skr.), med dens Underafdelinger Quinaren (2 Skr.) og Sestertsen (1 Skr.). Denaren deltes i 10 As, Assen i 12 Unzer. Assens Vægt er nu 2 Unzer; men disse Unzer er Tolvtedeale af det romerske Pund (327 gr), der traadte i Stedet for det oskiske (273 gr). Derved fik man det rette Værdiforhold mellem Kobber og Sølv, som 1 : 120 (1 Sesterts = $2\frac{1}{2}$ As à 2 Unzer = 5 Unzer; 1 Sesterts = 1 Skr. Sølv = $\frac{1}{288}$ $\overline{u}$ Sølv = $\frac{120}{288}$ $\overline{u}$ Kobber = $\frac{5}{12}$ $\overline{u}$ eller 5 Unzer Kobber).

Historisk er det let at forstaa, og forlængst forklaret, at en saadan Reform indtraadte paa dette Tidspunkt. Rom stod efter Sejren over Pyrrhus ubestridt som Herre over Italien, ogsaa over de Dele af det som forlængst var vant til at benytte Sølvmønt. Det var da rimeligt, at det for Alvor tog Møntvæsenet, og særlig Sølvmøntningen, i sin egen Haand. Men bortset fra dette indlader de nyere Forskere sig ikke dybere paa Reformen af 269, og der er derfor en Del Punkter, der endnu synes at trænge til Opklaring.

Et af dem er det nye Pund. Det er ikke opklaret,

hvorfor Romerne paa dette Tidspunkt gik over til en ny Vægtenhed. Willers' Antagelse, at det »romerske« Pund er det oprindelige, som kun for en kort Tid og kun i Møntvæsenet fortrængtes af det oskiske, under Indflydelse fra Capua, er utrolig; den ældste romerske Møntning er jo iøvrigt ganske uden Forbindelse med den kampanske Møntfod. Haeberlin henviser til, at det nye Pund var $= \frac{1}{2}$ attisk Handelsmine. Det er rimeligt at søge Forklaringen i denne Retning, men nærmere Oplysninger om denne Vægtenheds Betydning for Roms Forbindelser var rigtignok ønskelige.

Et andet Punkt, som det har undret mig ikke at se fremdraget, er Valget af Denaren som Hovedmønt. Denaren er 4 Skrupler, den kampanske Drachme 3 Skrupler. Nu havde jo Romerne længe slaaet 3-Skrupel-Drachmer, og fortsatte endnu længe dermed; Mønten i Capua slog 6-Skrupel-Stykker endnu i 50 Aar, og Hovedstadens Mønt slog 3-Skrupel-Stykker — Viktoriater — lige til 104. Hvorfor valgte man ikke 3-Skrupel-Stykket til romersk Hovedmønt?

Som Svar paa dette Spørgsmaal kunde man maa-
ske henvise til, at hvis man havde sat Denaren til 3 Skrupler, saa havde det været umuligt at sætte den nye As til et helt Antal Unser. Deler man en Drachme (3 Skr.) i 10 As — og det var fast Tradition, at Sølv tideltes —, saa bliver hver As $\frac{3}{10}$ Skr. Sølv eller $\frac{3 \times 120}{10}$ Skr. Kobber, d: 36 Skr. eller $1\frac{1}{2}$ Unze. Mu-

lig kan ogsaa den Omstændighed, at den etruskiske Sølvenhed egentlig ikke var Skruplen, men Dobbelt-skruplen, have spillet en Rolle. Faktisk maa forøvrigt Denaren have været ubekvem; thi ikke længe efter —

man mener 241 — nedsatte man dens Vægt med $\frac{1}{7}$, til 3,90 gr. Man kom herved, som Haeberlin bemærker, i Overensstemmelse med den kartagiske Drachme; men man opgav rigtignok Skruplen som Enhed.

Endnu et dunkelt Punkt er der i den store Møntreform; det er Forholdet til den ældre Møntfod. Det staar fast, at man i senere Tid altid regnede 1 Sesterts = 1 tung As; og dog var 1 Sesterts kun = $\frac{1}{2}$ As (efter oskisk Pund, 5 Unzer efter romersk Pund). Efter Mommsens System var dette ganske i sin Orden: naar de nye As vejede 4 Unzer, var 1 Sesterts $2\frac{1}{2} \times 4 = 10$ Unzer eller 1 Pund oskisk. Dette gaar nu ikke længer; men saa har ogsaa, som Regling rigtigt bemærker, det nye System et Hul paa dette Punkt.

Man kan vanskeligt undgaa at kombinere dette Problem med Spørgsmaalet om, hvad Indførelsen af Semilibralassen 286 egentlig betyder. Galdt en Semilibralas kun $\frac{1}{2}$ af de gamle As, som Haeberlin mener, eller var Indførelsen af den ensbetydende med en Statsbankerot, som andre har antaget?

Begge disse Spørgsmaal maa vist besvares benægtende. Man maa erindre, at paa den Tid, da Semilibralassen indførtes, havde man allerede længe udmøntet Libralassen betydelig under dens Vægt, til $7\frac{1}{2}$ Unzer og deromkring. Om at indløse saadanne undervægtige As med to fuldvægtige Semilibralas kunde der fornuftigvis ikke være Tale paa et Tidspunkt, hvor den romerske Stats finansielle Evne var anspændt til det yderste, som den var omkring 286 — ganske fraset at man i Oldtiden vistnok overhovedet ikke indlod sig paa at indløse paa den Maade. Og gjorde man ikke det, saa maatte det at udstede en Mønt, der hed

en hel As og galdt en halv As, kun kunne øge den bestaaende Uorden i Møntvæsenet. — Hvad Statsbankerotten angaar, saa er dette Begreb overhovedet neppe anvendeligt paa en Stat som Rom i 3. Aarh. f. Chr. Det forudsætter en Statsgæld af et vist Omfang; og en saadan kan Rom dengang ikke have haft. Den eneste større Statsudgift var Solden; og den kan man ikke have betalt med Anvisninger. Vi har ganske vist Efterretninger om, at Rom i Aaret 286 gennemgik en alvorlig økonomisk Krise; men hvad der tales om i disse Efterretninger, er udelukkende Nedsættelse af Privatgæld. En saadan synes at være foretaget, og den kan naturligvis have været kombineret med en Møntforringelse; men denne bliver ikke derfor nogen Statsbankerot. Man kan vistnok ikke i Semilibralassernes Overvægt i vore Møntfund se andet end et — forøvrigt mislykket — Forsøg paa at standse Assens Synken i Vægt paa et bestemt Punkt. Men naturligvis kan ogsaa et saadant Forsøg have haft Indflydelse paa, at man senere satte den tunge As = 1 Sesterts (= $\frac{1}{2}$ Pund Kobber). Hermed staar vi atter ved Møntreformen af 269.

Betydningen af denne synes i det hele at være rigtigt angiven af Samwer og Bahrfeldt. De gaar ud fra, at det romerske Pengevæsen i den første Trediedel af 3. Aarh. har været i en mislig Forfatning. Historisk er dette rimeligt nok: de mægtige Krige, der varede næsten uafbrudt fra ca. 300 til 270, maatte i Længden udtømme Roms Hjelpekilder. Møntmæssigt finder dette sit Udtryk deri, at Assens Vægt stadig nedsættes, uden at dens paalydende Værdi forandres. Paa denne Maade maatte efterhaanden As af alle mulige Vægte mel-

lem 1 Pund og 2 Unser være i Omløb til samme legale Kurs — hvad der i et Land med ren Kobberfod maa have været en slem Tilstand. Følgen af den maatte fornuftigvis blive, at man i privat Samkvem i stor Udstrækning benyttede sig af Vægten — noget, der laa saa meget nærmere, som det for ikke halvhundrede Aar siden havde været det normale. Paa alt dette gjordes der en Ende ved Reformen af 269; og det skete paa den Maade, at man satte den gamle As's Værdi = 1 Sesterts, eller 5 Unser. Som Følge heraf regnede man altid senere med dette Forhold, og den romerske Regne-Enhed, der tidligere havde været Libralassen, blev nu Sestertsen.

Saavidt Samwer-Bahrfeldt; men man kan vist komme lidt videre. Det kan efter hele Oldtidens Praksis betragtes som givet, at Staten ikke indløste de gamle As med Sesterts; den vilde herved ogsaa have lidt et betydeligt Tab, idet Publikum selvfølgelig kun vilde have ombyttet de As, der vejede 5 Unser og derunder, og solgt Resten for Metalværdien. Baade Møntfundene, der viser, at de gamle As længe holdt sig i Omløb, og Overleveringen, der siger, at Staten uden videre satte de nye Sextantaras i Stedet for de gamle, leder til at antage, at Staten ikke ombyttede de gamle As anderledes end med de nye, d. v. s. den tog kun de gamle As i Betaling til en Værdi af $\frac{1}{10}$ Denar. Herved tabte Staten ikke noget, og Private ikke synderligt; thi i den foregaaende Tid har man sikkert ikke i privat Samkvem taget alle As til samme Værdi, men i stort Omfang vejet dem; og de der laa inde med tunge As behøvede ikke at betale med dem efter deres Paalydende, men kunde sælge dem for

deres Metalværdi. Dette var saa meget lettere, som man fra 269 af havde dobbelt Møntfod — Sølv og Kobber — med rigtigt Værdiforhold mellem de to Metaller; Kobberet bevarede altsaa sin Værdi og lod sig let ombytte med den nye legale Mønt — Sølv eller Kobber — efter Vægt. Derimod maatte Staten i sine Forpligtelser betale 1 As gammel Stil med 1 Sesterts — hvad der giver en passende Middelværdi, naar Hensyn tages til Assens gradvise Forringelse. En Antydning af dette Dobbeltforhold findes maaske i Overleveringen, naar det hedder, at Solden stadig udrededes i tunge As, idet man vistnok tør gaa ud fra, at disse tunge As sattes = 1 Sesterts. I det hele synes man i Møntreformen af 269 at kunne skimte en baade møntmæssig og finansielt vel gennemtænkt Forholdsregel — hvad der svarer godt til den eminente Dygtighed, hvormed Rom overhovedet regeredes i denne Periode.

Endnu vil det være naturligt at kaste et Blik paa det nye Systems Forhold til den litterære Overlevering. — Indførelsen af Mønt paa Servius Tullius's Tid var jo allerede opgivet af Mommsen. Naar det berettes, at Bøderne omregnedes i As ved Decemviraltiden, og naar de 12 Tavler angiver Bøder i ubenævnte Tal, saa har allerede Samwer-Bahrfeldt rigtig bemærket, at der med disse Tal sikkert menes Pund Kobber, ikke møntede As. Willers har dertil føjet, at Ordet As naturligvis ikke er opfundet sammen med Møntens Indrelse, men er en gammel Betegnelse for Regne-Enheden; selv om altsaa de 12 Tavler har brugt Ordet As — hvad meget tyder paa —, saa siger dette intet om Mønt. — Naar de gamle tier om Assens

Reduktioner indtil 269, saa kan dette ligge i, at Assen vel blev reduceret i Vægt, men ikke i Værdi; og naar de opfatter Indførelsen af Sextantarassen som en »Statsbankerot« med en Nedsættelse af Statens Gæld med $\frac{5}{6}$, saa kan deri ligge det rigtige, at man kun indløste de gamle As med de nye. Saaledes lader det nye System sig næsten paa alle Punkter meget vel forlige med den litterære Overlevering — paa et Hovedpunkt (Sextantarassens Indførelse 269) endog bedre end Mommsens.

[Litteratur: Samwer-Bahrfeldt, Geschichte des älteren römischen Münzwesens, Wien 1883. — Dörpfeld, Metrologische Beiträge, i Athen. Mitteil. X 1885. — Willers, Ein Kämmererbericht aus Tauromenium, Rhein. Mus. LX 1905. — Haeberlin, Die Systematik des älteren röm. Münzwesens, Berlin 1905. — Regling, z. ältesten röm. u. ital. Münzwesen, Klio VI 1906. — Willers, i Corolla numismatica 1906. — Haeberlin, Die jüngste etruskische und die älteste röm. Goldprägung, Zeitschr. f. Numism. XXVI 1908. — Haeberlin, Die metrologischen Grundlagen der ältesten mittelital. Münzsysteme, Ztschr. f. Numism. XXVII 1909. — Willers, Geschichte der röm. Kupferprägung v. Bundesgenossenkriege bis auf Claudius, Leipzig 1909. — Haeberlin, Ansprache an den Brüsseler numism. Congress 27. Juni 1910.]